

"Одна з найсамобутніших і найутаємниченіших мислителів новітньої літературної доби"

Вивчення фантастичних творів Галини Пагутяк

Наталія Логвіненко,

старший науковий співробітник,

кандидат педагогічних наук

Інститут педагогіки НАПН України

У статті подано ретроспективу творчості Г. Пагутяк, розкрито шляхи текстуального вивчення роману "Слуга з Доброміля".

Ключові слова: носій усної традиції народу, пригодницький жанр, казково-фантастичний сюжет, містика, готика, дослідження тексту художнього твору.

Творча діяльність Галини Пагутяк від першої повісті "Діти", яка побачила світ у 1981 році, "спричинила чималий інтерес у літературознавців, які почали називати автора "спадкоємицею Ольги Кобилянської" [4, с.57]". Прихід двадцятитрьохрічної дівчини в літературу був стрімким і сміливим.

Юрій Винничук про неї пише: "Галина Пагутяк ввійшла в літературу зовсім не одними і тими ж дверима, якими входили всі інші українські письменники радянського часу. Вона ввійшла, не постукавши і не попросивши дозволу ввійти, вона влетіла через димар і змусила рахуватися з нею. Їй вдалося обійтися без творів, яких вимагала епоха, а разом з тим подарувати твори, яких вимагала душа[13]".

В оглядах сучасного літературного процесу в Україні ім'я Г. Пагутяк можемо зустріти як ім'я автора своєрідного "жанру" літератури — "жіноча" проза, що як поняття і як явище, за спостереженнями дослідників, є неоднозначним, оскільки для виділення відповідного масиву художніх текстів переважним чином застосовуються не жанрово-стильові чи ідейно-тематичні виміри, а мотивація за ознаками гендеру автора твору. Водночас "жіноча" проза має й певну специфіку.

З часу проголошення незалежності України дуже помітним стало явище справжнього кількісного "вибуху" обсягів літературно-художньої продукції авторів-жінок. З'явилося багато нових імен, тем, проблем, жанрів, стилів української жіночої прози: романи Оксани Забужко, Євгенії Кононенко, Галини Пагутяк, Світлани Пиркало, Ірен Роздобудько, Галини Тарасюк, Анни Хоми, серія романів Лесі Романчук "Не залишай...", готичний, пригодницький, містичний роман Ірини Хомин та багатьох інших.

Їхні твори дуже різні за жанровими ознаками: соціально-психологічний, інтелектуальний, виробничий романи, химерний роман з рисами міфологізму і фантастики, роман-хроніка, документальний роман, комічний роман, роман-трагіфарс, постмодерністський детектив, готичний та пригодницький роман, трилер, роман-мелодрама й "жіночий роман" (любовна історія, "лав сторі"), "бойовик-екшн", квест, а також цілий ряд малих прозових жанрових форм — повість, оповідання, новела, вірш прозою тощо[1].

Перелік сучасних творів жіночої прози є невичерпним. Ми зупинимось на творчості Галини Пагутяк, яка вже другий свій роман "Господар" (1986 р.) визначила

як фантастичний. Дослідники відзначають, що її творчість є прикладом фантастично-символічної манери письма: "... її твори об'єднує прорив до вигаданого світу, потяг до містики та пошуків спасіння людської душі у жорстокому світі. Письменниця намагається зазирнути за межу людської свідомості та осмислювати пограничний стан людського буття. А недомовленість у багатьох її творах дає великий простір читацькій фантазії, спонукає до співтворчості, робить образи багатовимірними, несе в собі шарм таємничості та незбагненності[1]".

Коли у Г. Пагутяк запитують, звідки у неї містика і готика і чи справді вона вірить в існування опирів, чим приваблюють її готичні ефекти — письменниця відповідає: "Я сама є носієм усної традиції народу. В даному випадку — Бойківщини. Я виросла на цьому хлібі. Це моя стихія. Але я дивлюся на це згори. Коли виходиш на Ласки, то село таке мале, що може вміститися в жмені. А внизу — темрява, тінь, видимі й невидимі духи. Я не можу їх боятися, бо це все — частина мене самої. І не вірити в опирів — це безглуздя, коли довкола про них розповідають діти й дорослі. ... Зрештою, я сама — містична істота. Мені подобається про це писати, бо це справжнє, гарне, заворожуюче. Звідти виходиш кудись, поза межі тієї убогої автоматизованої цивілізації, яка нищить душу[9]".

А ще письменниці цікаво писати в пригодницькому жанрі, вдаючись до казково-фантастичних сюжетів: "Я з тих людей, яким більше подобається виходити через вікно, або комин, а не через двері. Усі ці фантастичні сюжети — спосіб розширення свідомості. У мене не завжди так було, але повсякденність настільки виснажує, що шукаєш порятунку".

Якщо врахувати, що в Інтернеті на різних сайтах розміщено інтерв'ю з Галиною Пагутяк, то можемо запропонувати старшокласникам познайомитися з ними, проаналізувати і вибрати з них ті запитання, які найбільше сподобалися, і відповіді письменниці, що дають змогу зрозуміти її життєві принципи, розкрити секрети її творчої майстерності, визначити характерні особливості її романів як фантастичних творів. Потім провести заочну зустріч з письменницею, при нагоді підготуватися до реальної, сформулювавши власні запитання.

Варто відзначити, що в кожній відповіді письменниці, якщо проаналізувати не одне інтерв'ю, — розповідь про знакові події в її житті. Але найголовніше —

можливість зрозуміти шляхи становлення її особистості, підкорення нею таких тонких матерій, як простір і час, прориву не з реальності, а з буденності; філософію життя і творчості Галини Пагутяк — "однієї з найсамобутніших і найутаємниченіших мислителів новітньої літературної доби".

Галина Пагутяк дебютувала великими творами, у кожному з них була неповторною. Згодом письменниця порадувала читачів невеликими, "ювелірно відточеними творами". У своїх новелах у декількох рядках, в одному абзаці, вона створює образи дивної сили і яскравості. "Її поетична проза близька до жанру магічного реалізму...", — пише Юрій Винничук у передмові до одного з її творів. Дійсно, читаючи її романи "Слуга з Добромиля", "Урізька готика", важко визначити, чого в них більше, містики чи реалізму.

Більшість дослідників називає Галину Пагутяк однією з найбільш таємничих українських письменниць, особливо не публічною та не медіатизованою — її годі зустріти на літературних тусовках. Зате популярність її текстів, у яких дивовижно переплітаються нотки історії, сучасності та чарів, містики, це чудово компенсує[11].

Галина Пагутяк — прозаїк, есеїст, автор чотирнадцяти книг прози. Серед останніх — книги "Писар Східних Воріт Притулку" (2003), "Захід сонця в Урожі" (2007), "Королівство" (2005), "Втеча звірів, або Новий бестіарій" (2006), "Слуга з Добромиля" (2006), "Книгоноші з Королівства" (2007), "Урізька готика" (2010), "Зачаровані музиканти" (2010), "Писар Західних Воріт Притулку" (2011), "Сни Юлії і Германа" (2011).

Проза Галини Пагутяк перекладена англійською, німецькою, російською, словацькою і хорватською мовами. Готуються переклади її творів і на інші мови.

У 2007 році на 14 Форумі видавців роман Галини Пагутяк "Слуга з Добромиля" ввійшов у десятку кращих з більш ніж 500 книг, представлених на конкурс. Також цей твір був номінований на конкурс "Книжка року БІ-БІ-СІ — 2007".

Роман "Слуга з Добромиля", який стоїть особіно в усьому доробку Г. Пагутяк, критика вважає одним із кращих творів письменниці. І увагу читачів він найбільше привернув. Сама письменниця пояснює це тим, що "кожна людина потай мріє про захист, про справедливість тепер, за життя. Про такого собі лицаря-заступника, шляхетну і добру істоту, яка має інших за людей, а не за бидло".

У 2010 році за роман "Слуга з Добромиля" Галині Пагутяк було присвоєно звання лауреата Шевченківської премії.

Вагомою у своєму тридцятилітньому творчому стажу Г. Пагутяк вважає премію "Айстра", першим лауреатом якої вона стала також у 2010 році. Двічі Г. Пагутяк ставала лауреатом літературної премії "Портал" за книги "Книгоноші з Королівства" та "Зачаровані музиканти".

На факультативних заняттях пропонуємо текстально вивчати роман Галини Пагутяк "**Слуга з Добромиля**" (Київ : Дуліби, 2006), у якому описуються події 1949 р. і попередніх 800 років в місті Добромилі і його околицях. Слуга з Добромиля — дхампір (син опира і відьми). Паном і наставником Слуги з Добромиля є опир Купець з Добромиля. Вони і їх однодумці "бджоли, що жалять, але не втрачають жала" боронять край від зла, від зовнішніх і внутрішніх ворогів.

К. Родик зауважує: "Якщо її попередня проза легко обходила без категорії Часу, то тут він не просто з'явився, а став чинником, що творить сюжет. Зазвичай аморфна фабула одразу викристалізувалася на

хронологічну глибину, від чого описувані події набули тяжіння, а характерні для письменниці "штрих-персонажі" (за висловом Я. Голобородька) позбулися млявої невагомості й узялися до рішучих дій[10]".

Крім того, у романі постають конкретні краєвиди минулого, замість "позачасового міфо-легендарного ландшафту". Логіка оповіді поєднала два символи, що роками непокоять авторку: Двері і Слово. "*Рани закриваються і відкриваються, ніби двері. Їх не можна забити дошками навхрест. Вони відкриваються від кожного подуву вітру Історії чи навіть випадково підслуханого слова*".

Перемкнутий Галиною Пагутяк у "Слугі з Добромиля" реєстр оповіді з рефлексійного на подієвий неабияк наблизив твір, з одного боку, до масового читача, а з іншого — до кола найбільш обговорюваних останнім часом літературних феноменів: "Солодкої Дарусі" Марії Матіос, "Музею покинутих секретів" Оксани Забужко і навіть "Залишенця" Василя Шкляра. Присутній у творі й улюблений авторкою герметизм — "творча замкнутість, відхід від зображення дійсності; випинання індивідуального, суб'єктивного(у мистецтві, культурі, літературній творчості)".

Критика відзначає ще одну особливість роману Галини Пагутяк "Слуга з Добромиля": у її творчості взагалі уперше виникає поняття "Влада" у всій своїй метафізичній неосаяжності. К. Родик, зокрема, вказує на діалог: "*Ви що — чарівник? — Ні, я його слуга. Ну, а слуги повинні вміти все*", який характеризує владу як чародійство (байдуже, чи добре, а чи зле) з багатоступеневою ієрархією. "А далі — ланцюжок закономірностей, вельми упізнаваний і для тих, хто пожив за радянської влади, і для тих, хто нині потрапив під коток пострадянщини: "*Слуга повинен слухатися пана і не відповідає за свої вчинки... Слуга зі слугою порозуміється швидше, ніж пан з паном*". Висновок: "Він стрівся зі злою владою, яка сама напрошувалась, щоб їй чинили опір, бо тільки тоді могла стати сильнішою [10]".

У романі діють історичні особи і вигадані персонажі. Роман Галини Пагутяк "Слуга з Добромиля", на думку Т. Трофименко, є винятковим явищем у сучасній українській літературі, оскільки продовжує лінію *якісної історичної і "хімерної" прози*. "У романі переплітаються кілька часових площин — від XII до XX ст. Автор надзвичайно майстерно вибудовує сюжетну лінію головного персонажа, утримуючи увагу читача і доводячи кожну колізію до логічного завершення (не дратує навіть "відкритий" фінал твору, адже він цілком вмотивований розповіддю в цілому)[12]".

Запропонуємо учням стисло переказати зміст сюжетної лінії головного персонажа, щоб у подальшій роботі над твором виділити історичні лінії роману, які простежуються у розповідях, роздумах і оцінках Слуги з Добромиля.

Старшокласникам не важко буде пригадати, що на Галичині після тяжких воєнних літ у Добромильській лікарні для психічнохворих з'являється дивний пацієнт. Він має магнетичний вплив на головного лікаря Олексія Івановича, що обтяжений життям, обов'язками і поганим здоров'ям. Під владою чар незнайомця засинає вся лікарня — це потрібно, аби врятувати життя молодому повстанцеві, котрий разом із дружиною і сином переховується тут. Олексій Іванович робить потрібну операцію, а загадковий хворий розповідає йому про себе — міфічного Слугу з Добромиля, про якого знають усі довколишні мешканці.

Дхампір — син "живого мерця" і відьми, народжений через три роки по смерті свого батька, він із дитин-

ства став вигнанцем і чужим серед людей. Людська злоба знищила його матір на вогнищі, а хлопець став слугою Купця з Добромиля — могутнього опиря. У власній істоті слуги поєднувалось людське й демонічне, надприродні вміння й досить сентиментальні переживання, адже він довго шукав свого місця в житті. Протягом століть він, приречений на самотність, живе у світі, знаходячи розуміння лише в небагатьох таких же, як і він сам, опирів — наприклад, Купця з Перемишля (в якому Олексій Іванович несподівано впізнає самого себе!).

— Чи симпатичний читачам Слуга з Добромиля?

— Якими змальовує опирів автор?

— Що знали і що нового дізналися про них з роману учні?

— Чи вірять у мирне співіснування людей поряд із опирями, що *"справжній опир — це мудрий віщун, котрий знає, на що треба витратити йому силу"*?

Пригадаймо, зокрема, як Слуга з Добромиля роз'яснює Олексію Івановичу, хто такі опирі. Опирі не помирають своєю смертю, та їх можна вбити. Про те, що знайдене на дорозі немовля — дхампір, Купець із Добромиля довідався, коли побачив, що хлопчик бере в долоні жарини з багаття, і вони його не обпикають. Та й рана від необережного доторку до леза меча одразу ж у малюка загоюється. Ці чудеса свідчать, що знайдений хлопчик — дхампір. Купець з Добромиля залишає його на виховання бездітній селянській родині в одному з сіл Перемиської землі. Саме там йому дають прізвисько Позичений, бо свого справжнього імені, даного матір'ю, Слуга з Добромиля не пам'ятає. Згодом його називають Сівачем, бо зерно, яке сів хлопець, досягнувши семи років, не скльовували птахи...

Галина Пагутяк в романі подає численні подробиці з життя й побуту опирів, описує містичні перетворення, обмін тілами, відрубані голови, які розмовляють, несподівані відкриття, таємниці, поєдинки та інше — що є не тільки ознаками готики і фантастики, а й певною символікою роману для розкриття задуманого автором.

Дослідники відзначають високий ступінь узагальнення висловлювань Галини Пагутяк через створені літературні образи, у які втілено ідеї самопізнання, "сродної праці", "нерівної рівності" [6]. Вдумаймося: *"Я не лицар, — відповів хлопець з очима, наповненими самотністю, — і се не моя одіж, не мій кінь [8, с. 170]"* — Слуга з Добромиля має здібності змінювати свою тілесну оболонку, хоча і примусово, проте своєї духовної сутності він при цьому не змінює. Прихильність до принципу "нерівної рівності" виявляється, зокрема, вірністю Слуги своєму господареві: *"...у долі слуг є щось спільне, бо ними не стають, а народжуються [8, с. 242]"*. Дхампір зрозумів, що бути слугою — не приниження, а честь, адже вірним може залишитися лише той слуга, який сам обрав собі господаря.

Принципи "нерівна рівність" і "сродність праці", що невіддільні одна від одної і якими мають послуговуватися люди задля досягнення гармонії, у романі Г. Пагутяк діють лише у житті мудріших за людей демонічних істот. Так, Слуга з Добромиля, який упродовж восьмисот років віддано служить своєму господареві, каже: *"Був би я незмірно радий, якби кожен лишався на місці, призначеному його стану. Се — найважливіша річ, особливо, коли йдеться про нинішні тривожні часи. Найменший переступ відгукнеться через віки [8, с. 272]"*. Слугу з Добромиля авторка наділила умінням мислити глобально.

Універсальності створеному образу надає уміння Слуги грати на сопілці, яким він оволодів ще в ди-

тинстві. Для героя твору Г. Пагутяк, на думку дослідників, це ще один засіб самовираження, важливий за будь-якої суспільної епохи. Адже саме цей музичний інструмент, виготовлений із калинового дерева — символ перехідності, оскільки саме калинові ягоди здавна використовували в народних обрядах, "пов'язаних із переходом людини в інший стан — народженням, одруженням та смертю [6, с. 144]".

Калина — це і символ гармонії, кохання. В аналізованому творі, за спостереженнями Д. Лукьяненко, актуалізуються такі елементи символу калинової сопілки, як: 1) перехідність, що пояснює доволі тонку межу між двома світами, відтвореними у романі — світом містичних істот і світом людей; 2) гармонія світової організації, якої шукає головний герой [6, с. 144].

Дослідниця вважає, що Слуга усвідомлював значення гармонії ще з дитинства. Його дві душі — від відьми і від опира — *"перебували у злагоді"*, тому *"відчував у собі тільки одну [8, с. 123]"*. Прагнув він, щоб відчуття і розуміння гармонії також стало життєвою необхідністю і для інших. Досягти цього можна лише тоді, коли починає діяти принцип "сродності праці". Так, лікареві Олексію Івановичу, якому упродовж штучної (створеної ним же засобами магії) дощової ночі розповідає літопис свого життя, Слуга з Добромиля каже: *"Я хочу, щоб ви знайшли своє місце в історії, часі, щоби не блукали сиротою по світі, бо це недобре для вас і для усіх [8, с. 165]"*.

Як розтлумачать авторський задум старшокласники — відповідь почуємо після самостійного дослідження проблематики твору, яка так чи інакше розкривається через його головного персонажа — Слугу з Добромиля.

— Хто ж він такий, цей незвичний божевільний, Слуга з Добромиля? (*Поціновувач і переписувач церковних книг, знавець греки, латини і кількох новіших мов, благодійник і торговець сіллю, слуга пана, який був найстаршим серед галицьких купців, а загинув від рук розбійників*) — і тільки?

— Для чого Слугі з Добромиля потрібне довголіття, розтягнуте майже на вісім сотень років? (*Щоб виконувати свою місію піклувальника над Орденом Золотої Бджоли*).

Щоб спрямувати дослідницьку діяльність старшо-класників, запропонуємо їм:

— уважно вчитатися в узагальнення Д. Лукьяненко: *"Галина Пагутяк, створивши містичний образ "сковородинівської людини" — мудрого дхампіра, адаптувала його до сучасних психологічних особливостей осмислення дійсності, насиченої високими інформаційними технологіями — на протигагу духовності. Ідеться про сприйняття романного сюжету як казкового і виокремлення високодуховних концептів традиційної української культури з елементами християнської релігії"*;

— проаналізувати тезу-висновок, довести або спростувати слушність висновків.

З цією метою, наприклад, виділимо з тези ключові слова, якими, на нашу думку, є:

— *містичний образ мудрого дхампіра* — чому містичний? у чому мудрість?;

— *образ "сковородинівської людини"* — термін пов'язаний із філософією Г. Сковороди про самопізнання і визначення людиною свого місця у житті;

— *психологічні особливості осмислення дійсності* — на що звертаємо увагу, говорячи про психологію; можливо, аналіз цієї проблеми дасть змогу визначити ще одну жанрову особливість твору;

— *казковість романного сюжету* — довести,

віднайти елементи казковості художнього відображення;

— концепти традиційної української культури — концепти і традиційна культура;

— елементи християнської релігії — як відображені, яку смисловою роль виконують.

В. Даниленко вважає, що великий романний комплекс серед українських письменників останніх поколінь був спровокований бурхливим розвитком історичних подій наприкінці ХХ ст. та бажанням *"надати прискореному часу, що неприродно втікає з пам'яті, нових епічних форм. Тому не припиняються відчайдушні спроби написати епохальний роман, який би вразив пригнічене буттєвими проблемами суспільство, відкрив правду про себе і навколишній світ [3, с. 267]"*. Серед повістей і романів, які з'явилися, критик називає й твори Галини Пагутяк (*"Захід сонця в Урожі"*).

— Проаналізуйте, які з визначених В. Даниленком характеристик стосуються, на вашу думку, роману "Слуга з Добромиля" ?

Крім того, для дослідження можна використати основні положення "Нової рецензії на роман "Слуга з Добромиля" Віктора Неборака. Пропонуємо учням довести, що :

— "композиційною прикметою роману "Слуга з Добромиля" є назви розділів, які відіграють роль просторових, а передовсім часових орієнтирів";

— "оповідь витримано, сказати б, у реалістичній манері, хоч трапляються й не цілком звичні речі";

— "у цьому романі Галина Пагутяк намагається примирити історизм із народно-міфологічним світовідчужанням";

— "сюжетні лінії роману поєднано мелодією-колісковою, яку навчився грати на сопілці Слуга з Добромиля, хрещений у дев'ятирічному віці у монастирі Преображення села Спас";

— "Слуга з Добромиля, відчуваючи світовий Закон так: *"Втім, я мало вірив у те, що сей світ можна очистити від гріха. Часом його стає більше, часом менше. Такий Закон. Світ очищається сам по собі"*[8, с. 228], живе за іншими законами: *"боронити свій галицький вулик", "посідати своє власне місце в суспільстві", "звичай важніший за закон"*;

— "в теперішній непередбачуваній Україні все ще твориться модерністична галицька проза, чільним представником якої, до речі, був земляк Галини Пагутяк Іван Франко[7]";

— "окрім містики, роман насичений глибокими філософськими роздумами про самопізнання і визначення людиною свого місця у житті, що набувають афористичного звучання, наприклад: *"Коли царство Боже всередині нас, то воно і скрізь"* [8, с. 274]".

Роботу організовуємо так, щоб, поділившись на групи, старшокласники вибрали ту тезу, яка їм імпонує, провели самостійне спостереження над текстом художнього твору, підготувалися до захисту основних положень свого дослідження.

Якщо учні будуть досліджувати однакові ключові слова, оскільки їх виділення буде здійснюватися самостійно, під час захисту групи зможуть доповнювати відповіді одна одної або опонувати.

Зауважимо, що будь-який висновок, доказ має супроводжуватися знаннями змісту художнього твору. З цією метою варто вдумливо вчитуватися в авторський текст.

Звернімо увагу, наприклад, на розділ *"Дорога, 1303 рік"*. Його можна прочитати вголос: коментовано, вибірково, виділивши проблемні місця, аналіз яких дає

змогу зрозуміти глибину письменницьких узагальнень — як би не називали "опирів", їхні правдиві імена "Слуги": *"Воно годиться для всіх часів і для всіх вул", бо "рожденні опирі — не погубителі людського роду, а безсмертні істоти, які володіють таємницею воскресіння і перевтілення* [8, с. 202]. Вони є втіленням безмежної відданості і безкорисливості (Г. Пагутяк).

Вовки врятували немовля-дхампіра, достойним опікуном якого став Купець з Добромиля — його валка підбрала дитину на дорозі, де її залишили вовки. Купець із Добромиля, Старший в Ордені Золотої Бджоли, жодного разу не названий на ім'я, виявляється також опирем, головним у напівтаємній структурі галицьких купців-опирів, які опікуються галицьким людом і краєм. Дхампір може розпізнати і знищити опиря, а опир не здатен розпізнати дхампіра [7].

Отже, із усієї розповіді Слуги з Добромиля дізнаємося, що, крім звичайних людей, світ заселено опирями (упириями, вампірами), родженими і робленими, дхампірами (дітьми мертвих опирів і відьом), носферату (живими мерцями-опирями), ворожбитами та ін. У цій класифікації, зауважує принагідно В. Неборак, бракує представниць прекрасної статі, за винятком матері Слуги з Добромиля і Марини Мнішек, дружини Лжедмитрія.

Щоб зрозуміти авторський задум, варто:

— замислитися, чому письменниця, вводячи реальних людей у хід подій, характеризує їх і як опирів, наполовину опирів ("роблених", не народжених);

— порівняти, чим відрізняються "родимі" опирі від напівопирів (Лука, Капітан, Лікар).

Уважне прочитання спонукає осмислити: чому *"царство Боже в середині нас", чому "Біда в тому, що світ довкола нас не менш прекрасний, тільки ми того не цінуємо..."*; що *"прощення — це і є правдива помста, бо найглибше потрясає душу"*; що *"дітя треба так, як підказує власне серце"*; що *"кожна смерть приходить через гріх. Хто не грішить, той не вмирає. Хто не карає, той не боїться розплати"*; що *"щедрість душі потрібна більше, ніж щедрість калитки"*; що *"мстяться лиш слабій підлі духом"*; що варто *"лишатись вірним своєму призначенню аж до останнього віддиху"...*

Слуга з Добромиля оповідає про своє життя поміж людей у певному історичному контексті, не акцентуючи на тому, коли саме сталися згадані ним події. Датування, зауважують критики, винесене в назви розділів, сприймається як авторське. "Оповідачі-казкарі теж не дбають про хронологічну точність. Те, що сталося колись, знову стається під час оповіді і буде ставатися щоразу, коли оповідь повторюватиметься. Така форма відновлення міфологічної свідомості. Та історична свідомість потребує датування-маркування, і Галина Пагутяк ділить на розділи-датування розповідь Слуги з Добромиля".

— Навіщо письменниці потрібне зафіксоване авторитетними текстами історичне тло та історичні персонажі, які справді колись жили і брали участь у подіях, задокументованих в історичних джерелах?

В. Неборак припускає: щоб і незвичайна "опирська" складова оповіді виглядала не вигаданою, а вірогідною[7].

Запропонуємо учням дати відповідь ще на кілька запитань після самостійно проведеного дослідження:

— Свідком і учасником яких історичних подій став головний герой роману Слуга з Добромиля?

— Яку з проблем увиразнюють історичні лінії сюжету?

Галичина, за романом Г. Пагутяк, тричі зазнавала тяжких ударів: винищення галицького боярства волинським окупантом князем Романом Мстиславовичем;

авантюрний похід на Московію Мнішків із Лже-дмитрієм, що знекровив Річ Посполиту; прихід більшовицької безбожної влади. Місія Слуги з Добромиля, накладена на нього його паном Купцем з Добромиля, — відновлювати Орден Золотої Бджоли, нагадувати його лицарям, які втратили пам'ять, ким вони є насправді і до чого покликані. Саме так і стається з голівлярем Олексієм Івановичем, який наприкінці роману виявляється Слугою з Перемишля, що в 1604 році був убитий злочинними Мнішками в добромильській корчмі і переселений у новий час і нове тіло. "Адже остаточної смерті нема. Убиті опирі і ворожбити стають духами, розмовляють з іще тілесними персонажами, залітають у їхні видива і сни, дають поради, розпорядження і підказки. Чи можливі суттєві зміни у світі, де ніщо остаточно не зникає, де добрі є добрими, а злі — злими, де світло змінюється темрявою, а темрява світлом і де врешті-решт панує сатана? Слуга з Добромиля відчуває світовий Закон так: "Втім, я мало вірив у те, що сей світ можна очистити від гріха. Часом його стає більше, часом менше. Такий Закон. Світ очищається сам по собі" [8, с. 228]. Та є ще й інші закони. "Се — закон. Бджоли мусять боронити свій галицький вулик. І найліпші ті, хто не губить жала і не вмирає по тому" [8, с. 249].

Дослідники вважають актуальною в романі проблему призначення і власного місця людини в суспільстві. "Був би я незмірно радий, якби кожен лишався на місці, призначеному його стану. Се — найважливіша річ, особливо, коли йдеться про нинішні тривожні часи. Найменший переступ відгукнеться через віки" [8, с. 272].

Отже, проводячи колективне спостереження за романом Галини Пагутяк "Слуга з Добромиля", учні мають змогу ще раз підготуватися до самостійної пошуково-дослідної роботи, яка передбачена програмою факультативу "Українська фантастична проза". Оскільки тематичний блок "Сучасний стан української фантастичної прози" вивчається на підсумковому етапі курсу, старшокласники мають виявити свої вміння чітко визначити об'єкт і предмет наукового дослідження, формулювати його мету і завдання; добирати необхідну довідникову літературу; опрацювати наукові джерела; виявляти знання змісту художнього твору; визначати жанрові ознаки фантастичних творів; висловлювати власні думки щодо предмета дослідження; чітко, логічно, послідовно викладати їх.

Якщо вивчення роману "Слуга з Добромиля" зацікавить старшокласників усією творчістю Галини Пагутяк, вони можуть зробити самостійний вибір теми для свого дослідження, програма ж пропонує наступну: "Переплетіння фантастики, містики, глибокого психоаналізу в романі Галини Пагутяк "Писар Східних Воріт Притулку"(2003)". Але мусимо сказати, що останнім часом вийшов і роман "Писар Західних Воріт Притулку"(2011).

Твори Г. Пагутяк характеризуються підкресленим інтелектуалізмом (перевагою розумових чинників над емоційно-чуттєвими), інтертекстуальними зв'язками. Це головна стильова ознака творчості письменниці.

О. Чаус наголошує, що "книга — своєрідний міст між читачем і письменником. У читача формується образ автора". Отож цікаво буде дізнатися: якою бачать учні Галину Пагутяк після знайомства з її творами, чого навчають чи навчили книги письменниці, що відкрили в них, над чим спонукали замислитися?

Проблематика роману багатогранна, серед яких дургорядних, на нашу думку, немає. Але хотілося б наголосити на життєво важливій у будь-який час — віддавати "перевагу серцю, а не розуму. Освіченому серцю, розуміється" — цього бажає своїм читачам і Галина Пагутяк, бо в цьому "фірмовий рецепт її життєвого успіху, хоча слово "успіх" письменниці не любить". Любить творчість, яка її рятує, "а значить, може врятувати ще когось".

Література

1. Віжічаніна Л.М. Художнє осягнення історії і сучасності: огляд української прози останніх років. — Ч.І, Ч.ІІ [Електронний ресурс] / Віжічаніна Л.М. — Режим доступу: biblio.lib.kherson.ua/read-in-ukrainian.htm
2. Голобородько Я. Елізіум. Інкорпорація стратегем / Ярослав Голобородько. — Харків : Фоліо, 2009. — 347 с.
3. Даниленко В. Лісоруб у пустелі: Письменник і літературний процес [Текст] // Володимир Даниленко. — К. : Академвидав, 2008. — 352 с.
4. Карацупа В. Минуле української фантастики [Текст] / Віталій Карацупа, Олександр Левченко // УФО. — 2009. — №4(10). — 96 с. — С.52—59.
5. Кучеренко М. Галина Пагутяк: "Країна, в якій зупинився час" [Електронний ресурс] / Марія Кучеренко. — Режим доступу: <http://www.sho.kiev.ua/order>
6. Лукьяненко Д. Експериментальний образ "сковородинівської людини" у романі Г. Пагутяк "Слуга з Добромиля" [Текст] / Д.В. Лукьяненко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. — 2011. — № 3 (214). — Ч. І. — С. 141—144.
7. Неборак В. Нова рецензія на книгу "Слуга з Добромиля" [Електронний ресурс] / Віктор Неборак. — Режим доступу: <http://dobromyl.org/forum/index.php?PHPSESSID=6b9622e2737b32fa99fe9457a7dOd32a&topic=263.msg748#msg748>
8. Пагутяк Г. Слуга з Добромиля: Роман / Галина Пагутяк. — К. : ПП "Дуліби", 2010. — 336 с.
9. Панченко В. Галина Пагутяк: "Я з тих людей, яким більше подобається виходити через вікно..." [Електронний ресурс] / Володимир Панченко. — Режим доступу: <http://litakcent.com/2008/05/19/ya-z-tyh-lyudey-yakymbilshe-podobayetsya-vyhodyty-cherez-vikno/> >ЛітАкцент
10. Родик К. Галина Пагутяк : перезавантаження [Електронний ресурс] / Костянтин Родик. — Режим доступу: <http://www.umoloda.kiev.ua/print84/45/66727>
11. Славінська І. Галина Пагутяк : Людина не повинна прагнути щастя [Електронний ресурс] / Ірина Славінська. — Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/person/2011/01/18/70491>
12. Трофименко Т. Галина Пагутяк "Слуга з Добромиля" — історична і "хімерна" проза [Електронний ресурс] / Тетяна Трофименко. — Режим доступу: www.pahutjak.boom.ru
13. Чаус О. Галина Пагутяк : Наша література схожа на хворого, що розучився рухатися [Електронний ресурс] / Олександра Чаус. — Режим доступу: <http://sumno.com/v8>

В статтю представлена ретроспектива творчості Г. Пагутяк, раскрыты пути текстуального изучения романа "Слуга из Добромиля".

Ключевые слова: носитель устной традиции народа, приключенческий жанр, сказочно-фантастический сюжет, мистика, готика, исследование текста художественного произведения.

The retrospective view of creation of Gramme is given in the article G. Pagutyak, the ways of textual study a novel are exposed "Servant from Dobromilya".

Keywords: transmitter of verbal tradition of people, adventure genre, fairy-tale fantastic subject, mysticism, gothic architecture, research of text of artistic work.